

Factor veiligheid

De rol van het sociaal wijkteam bij huiselijk geweld

In de Wmo 2015 worden gemeenten volledig verantwoordelijk voor het voorkomen en aanpakken van huiselijk geweld en kindermishandeling. Sociale wijkteams zullen daar gegarandeerd een rol in krijgen. Hoe ziet die rol eruit? En hoe geeft een wijkteam hier vorm aan? In deze brochure beschrijft Movisie voor professionals en coördinatoren van sociale wijkteams aanknopingspunten om geweldthema's vanuit de bestaande werkwijze op te pakken. Het gaat dus niet om een nieuw thema of een nieuwe aanpak, maar om het integreren van de factor veiligheid in het werk.

1

Drie kansen voor het wijkteam

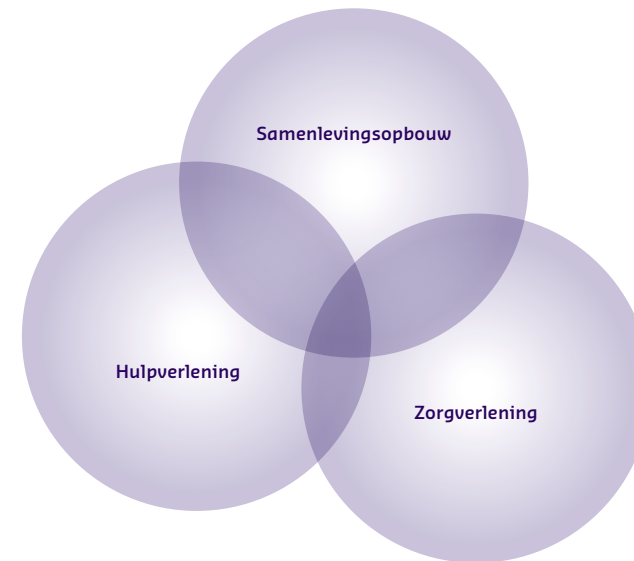
Sociale wijkteams zijn in opkomst. Professionals die werken aan de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling reageren gemengd op deze trend. Er zijn zorgen aan de ene kant: zijn collega's van het sociaal wijkteam voldoende deskundig om deze complexe problematiek te signaleren? Weten ze wanneer een situatie hun kennis en vaardigheden te boven gaat? En zouden ze de specialisten dan wel (tijdig) weten te vinden? Ook zijn er professionals die deze ontwikkeling toejuichen. Wijkteams brengen extra kansen om huiselijk geweld en kindermishandeling eerder op te merken en laagdrempelige ondersteuning te bieden wanneer dat nog mogelijk is.

In [Samenwerken in de wijk](#) (2013) wordt gesteld dat een breed georiënteerd wijkteam in ieder geval bestaat uit een generalist samenlevingsopbouw, een generalist individuele ondersteuning en hulpverlening en een generalist zorg. Dat betekent dat het team bestaat uit professionals met verschillende achtergronden. Elk met hun eigen kennis en ervaring in het voorkomen, signaleren en aanpakken van huiselijk geweld. Elk lid brengt dus iets specifiek met zich mee.

Figuur 1 laat zien dat er drie grote kansen liggen voor het wijkteam:

1. Verbinding voor en achter de voordeur

Een wijkteam heeft de mogelijkheid om de wereld voor en achter de voordeur met elkaar te verbinden. Professionals die zijn geschoold in samenlevingsopbouw zijn ervaren in het vertalen van individuele problemen (van achter de voordeur) naar collectieve oplossingen en

Figuur 1: Een sociaal wijkteam bestaande uit 3 soorten professionals (bron: [Samenwerken in de wijk](#), 2013)

activiteiten. Zij kennen bijvoorbeeld methoden om voor (potentiële) slachtoffers van huiselijk geweld ontmoeting te organiseren of cursussen aan te bieden. Lees ook [hoofdstuk 3.4](#) voor voorbeelden.

2. Problemen aanpakken voordat escalatie plaatsvindt

Sociale wijkteams krijgen de opdracht en de ruimte om in een vroeg stadium met mensen in gesprek te gaan over problemen. Huiselijk geweld is vaak een gevolg van een leven waarin de balans zoek is. Wanneer problemen worden aangepakt voordat ze escaleren, zien mensen mogelijk

andere uitwegen voor hun gevoel van machteloosheid dan huiselijk geweld. Dat laat het [Balansmodel huiselijk geweld](#) zien. Professionals in het sociaal wijkteam die opgeleid zijn in maatschappelijk werk of sociaal-juridische dienstverlening kunnen hier extra op ingezet worden.

3. Ogen die zien en oren die luisteren

Misschien wel de beste mogelijkheid voor de aanpak van huiselijk geweld is de aanwezigheid van professionals in de wijk en daarmee ogen die zien en oren die luisteren. In gesprek met cliënten kunnen signalen worden opgepikt en met de cliënt besproken worden. Het sociaal wijkteam is idealiter aanwezig, zichtbaar, vindbaar, herkenbaar en bereikbaar en kan dus meer zien en horen. Zo kan huiselijk geweld in een vroeg én een gevorderd stadium worden gesignaleerd en besproken en kan de juiste hulpverlening worden geboden. Omdat professionals uit de zorg ook lichamelijk met de cliënt in contact komen, zijn zij mogelijk bij uitstek degenen die hier in het team aandacht voor kunnen vragen.

Samenstellen van het wijkteam: profiel huiselijk geweld

De meeste sociale wijkteams worden samengesteld op basis van een functieprofiel. Ervaring met huiselijk geweld kan één van de selectiecriteria zijn. Wanneer dat niet het geval is, kunnen professionals door middel van bijscholing of het werken in duo's kennis en vaardigheden op peil brengen. Ook vaste contacten en informeel leren door het werken met ketenpartners, zoals Veilig Thuis (advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling), kan helpen.

Lizzy van der Kooij, Projectleider Sociaal Wijkteams in Haarlem: "In Haarlem hebben we de Sociaal Wijkteams zorgvuldig samengesteld en gebruik gemaakt van een competentieprofiel. Niet iedereen is geschikt om in het wijkteam aan de slag te gaan. De vaardigheden waarop mensen zijn geselecteerd stellen hen in staat om ook moeilijke gesprekken aan te gaan. Een flink aantal heeft bovendien vanuit hun vak kennis van huiselijk geweld en kindermishandeling. Dat vormt een goede basis, waardoor we vertrouwen hebben in hun inzet bij het signaleren en stoppen van geweld."

2

Veiligheid als voorwaarde voor participatie

Mensen hebben een basis in het leven nodig om te kunnen participeren. Eén van de eerste levensbehoeften is veiligheid. Wanneer er sprake is van geweld kunnen mensen zich niet goed richten op andere zaken. Zorgen voor veiligheid is daarom de eerste prioriteit. In het uiterste geval kan dat betekenen dat iemand niet langer in zijn eigen omgeving kan blijven, of dat degene die het geweld pleegt uit huis wordt geplaatst. Dit kan zorgen dat mensen geïsoleerd raken, en dat ze praktische en sociale belemmeringen hebben om mee te doen. Zelfregie draagt echter ook bij aan het voorkómen van geweld en het opnieuw oppakken van het leven ná geweld.

In tegenstelling tot wat wel eens wordt gedacht is het regelen van opvang, het instellen van een huisverbod of het verbreken van een relatie vaak niet voldoende om geweld te stoppen. Hulpverleners zullen steeds weer stil moeten staan bij de veiligheidssituatie. Die verandert namelijk steeds. In de volgende alinea's gaan we nog wat verder in op de achtergrond van huiselijk geweld en waarom het verankerd zou moeten zijn in het werk van het sociaal wijkteam.

Definitie en vormen

Huiselijk geweld is geweld dat door *iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer* wordt gepleegd. Met de *huiselijke kring* worden (ex-)partners, ouders of verzorgers, vriend(in), gezins- en familieleden en (huis)vrienden bedoeld. Het woord *huiselijk* verwijst dus niet naar de plaats van het geweld, maar naar de relatie tussen pleger en slachtoffer. Het geweld kan zowel binnenshuis als buitenshuis plaatsvinden. Geweld in huiselijke kring bestaat niet alleen uit lichamelijk geweld, maar kan ook bestaan uit psychisch of seksueel geweld en verwaarlozing.

Vormen huiselijk geweld zijn:

- * kindermishandeling, waaronder verwaarlozing en het getuige zijn van huiselijk geweld;
- * (ex-)partnergeweld in alle denkbare verschijningsvormen;
- * mishandeling, uitbuiting en / of verwaarlozing van ouderen;
- * eerge relateerd geweld en vrouwelijke genitale verminking.

Geweld dat plaats vindt in een zorgrelatie, ook wanneer die extramuraal bestaat, wordt niet als huiselijk geweld gezien.

Voor meer informatie over het verschil hiertussen: www.movisie.nl/publicaties/wegwijzer en www.veiligezorgrelatie.nl

(Bron: www.vooreenveiligthuis.nl)

2.1. Het taboe op huiselijk geweld

Huiselijk geweld speelt zich altijd af in de schaduw van het bestaan. Mensen lopen er niet mee te koop. Ze schamen zich. Ze zijn bang dat hun kind wordt afgepakt. Ze zijn niets anders gewend dan geweld. Ze denken dat het hen overkomt omdat ze er zelf schuld aan hebben. Of ze zijn bang voor de gevolgen als ze er over praten met anderen. Slachtoffers laten daarom vaak mondjesmaat informatie los over hun leefsituatie

die uit balans is door het geweld. Er is zelden een expliciete vraag om ondersteuning. Dit maakt huiselijk geweld tot een taboe onderwerp dat extra ogen en oren vraagt van degene die achter de voordeur komt. Het vraagt om het besef bij professionals van het wijkteam dat huiselijk geweld overal kan spelen. Het vraagt bepaalde vaardigheden: verder kijken, goed luisteren en actief vragen kunnen stellen. Het vraagt ook om vindbaarheid en bereikbaarheid, herkenbaar en zichtbaar zijn voor degenen die met huiselijk geweldsproblematiek rondlopen.

Wijkanalyse: hoe staat het met risicofactoren?

Wanneer we het hebben over risicofactoren voor huiselijk geweld, dan liggen die op verschillende niveaus:

- * Individueel niveau
- * Relatieniveau
- * Sociaal netwerk niveau
- * Wijkniveau
- * Maatschappelijk niveau

De manier waarop wijkanalyses veelal worden uitgevoerd, brengen met name factoren op het niveau van de wijk en maatschappelijk niveau aan het licht. In een wijkanalyse kunnen bijvoorbeeld de volgende zaken aan de orde komen:

- * Bevolkingssamenstelling: aantallen en percentages per leeftijdsgroep, opleidingsniveau en uitkeringen.
- * Woningbestand: soorten woningen, huurprijzen, kwaliteit van de woningen.

- * Fysieke omgeving: verkeerswegen en -drukte, groen, speelgelegenheid, ligging ten opzichte van andere wijken en centrum.
- * Economische situatie: bedrijvigheid, werkgelegenheid en werkloosheid.

Op basis van het Balansmodel huiselijk geweld kunnen nu de risico- en beschermende factoren langs worden gelopen. Is een bepaalde risicofactor voor deze wijk extra relevant, op basis van de bovenstaande gegevens?

Uit de algemene veiligheidsmonitor is iets bekend over de hoeveelheid geweld in het algemeen. In een wijk waarin het gewoner is om conflicten met geweld te beslechten is ook een verhoogd risico op (fysiek) huiselijk geweld.

Vanuit casusniveau kunnen sociale wijkteams ook meer kennis naar boven halen over de wijk. Over deze betekenis van signaleren is meer informatie te vinden in Opgelet! Systematisch signaleren in maatschappelijke ondersteuning en eerstelijnszorg (2013).

2.2. Weet wat er speelt

De gemeente stelt in samenspraak met het wijkteam en de bewoners(organisaties) de doelstellingen van een sociaal wijkteam vast. Een methode om het werk van het team goed te laten aansluiten bij de wijk, is het uitvoeren van een wijkanalyse. In de wijkanalyse worden cijfers uit verschillende bronnen bij elkaar gebracht, aangevuld door kennis en ervaring van professionals en bewoners. Door aandacht te besteden aan risicofactoren kan gekozen worden in welke wijk meer of minder professionele inzet op dit thema nodig is. Voor een goed inzicht in hoe die inzet er uit zou moeten zien, is het nodig om dieper te kijken, ook naar kleinere eenheden in de wijk, zoals buurten. En verschillende risicofactoren kunnen vragen om een verschillende aard van de inzet in de wijk.

3

Aandacht voor huiselijk geweld

Hieronder gaan we in op een aantal aspecten van het werk van sociale wijkteams en hoe daarin aandacht besteed kan worden aan huiselijk geweld.

3.1. Gespreksvoering

Om de kans te benutten die sociale wijkteams hebben om tijdens (out-reachende) contacten problemen op te sporen, moeten (gezins-)relaties deel uitmaken van de onderwerpen die aan de orde komen in gesprekken. Om te zorgen dat verschillende aspecten van participatie en zelfredzaamheid aan de orde komen, wordt de Zelfredzaamheid-Matrix ingezet.

Zelfredzaamheid-Matrix

De Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM) is een instrument waarmee de mate van zelfredzaamheid van cliënten kan worden beoordeeld. De ZRM wordt bij voorkeur ingevuld in samenspraak met andere collega's en met cliënten zelf. Het voordeel aan deze matrix is dat het een behoorlijk compleet beeld van de mate van zelfredzaamheid geeft. Onderdeel van de ZRM is het thema huiselijke relaties.

Basisvragen huiselijk geweld

Wanneer hulpverleners risicofactoren signaleren in een gezin, vragen zij veelal naar de oorzaken van gedrag. Er is echter een alternatief: naar de gevolgen vragen. In een gesprek over middelengebruik, schulden of bijvoorbeeld zware mantelzorg, zou een professional kunnen vragen:

- * Levert dat spanningen op bij jou en/of de andere gezinsleden?
- * Hoe reageren jullie onderling op de problemen?
- * Zijn er wel eens meningsverschillen, conflicten, ruzies?
- * Hoe verlopen die? Lopen ze wel eens uit de hand?
- * Hoe lopen ze dan uit de hand? Wat moet ik me daarbij voorstellen?
- * Kijken jij en je partner daar verschillend naar?
- * Wat is het effect op de kinderen?

Door de 'neutrale' vraagstelling naar gedrag en situaties helpt de professional de gesprekspartner uit het schema *goed-fout* te komen en ontstaat er een situatie waarin open en zonder veroordeling over ontregelende situaties gepraat kan worden. Uiteraard moet een professional er ook rekening mee houden dat een cliënt huiselijk geweld geheim houdt. Lef om door te vragen is essentieel.

3.2. Casusbespreking: wat doen we met signalen?

De meeste sociale wijkteams bespreken casuïstiek in het team. Een situatie wordt vanuit meer dan één gezichtspunt bekeken, er wordt zo mogelijk extra informatie verzameld en er wordt vaak ook gekeken wie mee kan werken. Soms wordt ook hier de [Zelfredzaamheid-Matrix](#) gebruikt, wanneer meerdere professionals iets weten over de cliënt of om systematisch alle levensgebieden van de cliënt aan de orde te laten komen.

Sommige teams hebben een aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling in hun midden, in andere teams wordt deskundigheid van buiten ingezet, bijvoorbeeld van Veilig Thuis, advies- en meldpunt kindermishandeling. Als dat het geval is, kan diegene een speciale rol spelen tijdens de casusbespreking. Diegene kan helpen vervolgvragen te bedenken, helpen om signalen te objectiveren en steeds nadrukkelijk de veiligheid aan de orde stellen. Om de veiligheid in te schatten helpt een aandachtsfunctionaris of specialist bij het in kaart brengen van wat al wel en wat nog niet bekend is, wat nog in kaart gebracht moet worden en maakt op basis daarvan een risicotaxatie. Gezamenlijk kan dan gekeken worden hoe begeleiding ingestoken kan worden of hoe doorverwezen moet worden.

Het is bekend dat veel hulp- en zorgverleners drempels ervaren bij het signaleren en bespreken van huiselijk geweld. Door middel van de onderstaande lijst kunt u bij uzelf nagaan wat voor drempels u ervaart en hoe dat bij collega's zit. Wanneer er drempels zijn, kunt u proberen die te slechten of bewuster kiezen welke collega's bij welke casussen worden ingezet. Het ideaal is misschien wel dat iedereen alles kan, maar dat is niet altijd zo. In de praktijk gebeurt dit eigenlijk ook al vaak: in een situatie waarin de veiligheid in het geding is, wordt bijvoorbeeld de ervaren collega gestuurd. Of er gaan twee mensen op af.

In Eindhoven zijn wijkteams actief onder de naam WijEindhoven. Maria Spijkers, projectmanager Veilig Thuis: “Wij stellen ons dienend op richting de wijkteams. Zij zijn leidend. We zetten in op goed contact door middel van vaste contactpersonen. Als iemand uit het wijkteam belt, dan kijken we wat er nodig is. Soms is dat alleen even sparren en soms gaan we mee op gesprek bij een gezin. Wij leren wat professionals in de wijkteams wel en niet kunnen, zij leren hoe wij huiselijk geweld beoordelen en wanneer we wat voor hulp inschakelen. Het gaat dus niet om protocollen over wanneer wie wordt ingezet, maar over in gesprek blijven tussen de professionals in de wijkteams en de specialisten van Veilig Thuis.”

Drempels bij het serieus nemen van een niet-pluis gevoel

Een manier om de verschillende houdingen binnen het wijkteam aan de orde te stellen is via een oefening. Het is daarvoor belangrijk dat er een veilige sfeer in het team bestaat, waarin mensen hun drempels durven benoemen.

Welke van de volgende stellingen herkent u bij uzelf of bij collega's?

1. Ik vind het afschuwelijk om met het leed van anderen geconfronteerd te worden.
2. Ik vind het moeilijk om met heftige emoties geconfronteerd te worden.
3. Ik geloof niet dat mensen elkaar bewust pijn doen zoals bij ouderenmishandeling.
4. Ik ben bang dat mijn eigen ervaringen met eenzaamheid, geweld of onrecht weer naar boven komen.
5. Als ik het signaleer zou ik niet weten wat ik er verder mee moet.
6. Ik vind het lastig om me met privé zaken te bemoeien.
7. Ik heb het al zo druk met andere zaken.
8. Ik vind niet dat ik de persoon ben om hier iets mee te doen.
9. Ik ben bang voor represailles van de omgeving als ik een moeilijk onderwerp aankaart.
10. Ik weet niet of ik alles wat verteld wordt wel moet geloven.

3.3. Geef zelfregie een plek

Met de invoering van de Wmo in 2007 heeft het begrip zelfregie een hoge vlucht genomen en is het verbonden met de hulpverleningspraktijk en beroepshouding. Ook waar het gaat over het voorkomen en aanpakken van huiselijk geweld is hiervoor aandacht. Steeds meer sluit de praktijk van verschillende partners in de keten daardoor beter bij elkaar aan. Omdat de veiligheid in het geding is, lijkt het misschien alsof zelfregie daarbij meer naar de achtergrond verdwijnt. Uit de praktijk blijkt dat dit niet nodig is. Juist door zelfregie een plek te geven kan gewerkt worden aan duurzame veiligheid, die voortduurt ook als de hulpverlening er niet (meer) is. In de brochure [Zelfregie en huiselijk geweld. Samen werken aan duurzame veiligheid achter de voordeur](#) (2013) is een aantal voorbeelden opgenomen van zelfregieversterkende instrumenten die ook nu al toegepast worden.

Door de sterke inzet op zelfregie bestaat tegelijk voor sociale wijkteams ook een reëel risico dat niet of te laat wordt ingegrepen in ernstige situaties waarin de veiligheid van de cliënt of van zijn of haar kinderen in het geding is. Het gebruik van zelfregieversterkende methoden houdt dan ook niet in dat de professional koste wat het kost mee moet bewegen met de cliënt. Veiligheid staat voorop. Lees er meer over in [hoofdstuk 5](#).

Het belangrijkste uitgangspunt van alle zelfregieversterkende methoden is de dialoog met de cliënt. In de internationale literatuur wordt besluitvorming in dialoog ook wel *shared decision making* genoemd. Kenmerkend hiervoor is dat:

- * ten minste twee gesprekspartners (cliënt en hulpverlener) betrokken zijn;
- * beide gesprekspartners verantwoordelijkheid hebben voor de keuze van de best passende behandeling of interventie;

- * de gesprekspartners informatie over verschillende behandel mogelijkheden delen;
- * de gesprekspartners overeenstemming bereiken over de gewenste behandel mogelijkheden.

In 2013 publiceerde het NJi het rapport [Beslissen over hulp door ouders, jeugdige én de jeugd- en gezinsgeneralist](#). Hierin wordt verteld over *shared decision making*, een term die oorspronkelijk uit de medische hoek komt. Ook door artsen wordt steeds vaker samen met een patiënt gewerkt aan een oplossing.

Volgens *shared decision making* voldoet goede besluitvorming aan een aantal criteria:

- * De besluitvorming is professioneel: beslissingen zijn transparant en goed onderbouwd en komen systematisch en doelgericht tot stand.
- * De besluitvorming is *evidence based*: beslissingen zijn gebaseerd op theorieën over het ontstaan en in stand blijven van huiselijk geweld en op kennis over *wat werkt*.
- * De besluitvorming komt in dialoog met ouders en kinderen tot stand: beslissingen worden zo veel mogelijk samen met ouders en kinderen genomen.
- * Hulpverleners hebben oog voor de veiligheid, met name die van kinderen.

Hieronder gaan we in op een aantal zelfregieversterkende methoden. De uitgangspunten liggen dicht tegen elkaar aan. Afhankelijk van de situatie van de cliënt en de fase waarin hij en de hulpverleningsrelatie zich bevindt kan voor de ene of de andere methode worden gekozen.

Motiverende gespreksvoering en oplossingsgericht werken zijn beide vormen van besluitvorming vanuit dialoog tussen professional en cliënt. Bij motiverende gespreksvoering staat de vraag centraal welke

ambivalente gevoelens de cliënt heeft ten aanzien van zijn of haar doelen en waarvoor de cliënt zelf gemotiveerd is. Pas als de cliënt een afgewogen en gemotiveerde beslissing heeft genomen wordt gewerkt aan de daadwerkelijke gedragsverandering. In [Zelfregie en huiselijk geweld](#) staat motiverende gespreksvoering uitgebreid uitgelegd en hierin zijn ook voorbeeldvragen opgenomen om in verschillende fasen te stellen. Bij oplossingsgericht werken wordt gewerkt vanuit de kracht en mogelijkheden die de cliënt nu al in huis heeft.

Signs of Safety

Een bekende methode die gebruikt maakt van oplossingsgericht werken is Signs of Safety. In Zelfregie en huiselijk geweld worden de belangrijkste elementen hieruit benoemd:

- * Netwerkgesprek: er wordt een gesprek georganiseerd met (zo mogelijk alle) betrokken gezinsleden en eventueel hulpverleners en mensen uit het sociaal netwerk van het gezin.
- * Helder benoemen van voorwaarden vanuit hulpverlening: de hulpverlening geeft aan dat er grenzen zijn aan wat acceptabel is als het gaat om (on-)veiligheid van de gezinsleden. Wanneer er niet wordt meegewerkt, of het eigen plan voldoet niet aan deze voorwaarde, dan kan alsnog overgeschakeld worden naar dwangmaatregelen en strafrecht.
- * Het benoemen van krachten en zorgen: zowel vanuit de verschillende betrokkenen als gezamenlijk.
- * Het opstellen van een veiligheidsplan van afspraken volgens het SMART-principe: hierin wordt ingegaan op details en kleine veranderingen. Een oplossing in het hier en nu vereist kleine veranderingen, grote veranderingen komen pas in de toekomst tot stand.

3.4. Samenlevingsopbouw: lotgenoten, gezond ouderschap, goed partnerschap

De kans van het wijkteam om huiselijk geweld aan te pakken, waarbij de wereld binnen en buiten de voordeur elkaar treffen, krijgt vorm vanuit de samenlevingsopbouwtaak van het wijkteam. In de wijk kan een collectief (algemeen) preventief aanbod worden ontwikkeld. Dat kan helpen wanneer er wel een mogelijke kans is op huiselijk geweld. Of wanneer er huiselijk geweld heeft gespeeld en er gewerkt moet worden aan herstel. Een aantal voorbeelden:

WE CAN YOUNG

Maatschappelijke normen rond seks, relaties en wat gewenst en ongeoorloofd gedrag is, zijn factoren die zich goed lenen voor een collectieve preventieve aanpak. In de aanpak van WE CAN YOUNG wordt door jongeren zelf aandacht gevraagd voor de verschillende manieren waarop naar meiden en jongens wordt gekeken en wat gewenst en ongewenst gedrag is als het gaat om seks en relaties.

MeMoSa

Uit cijfers blijkt dat zwangere vrouwen en jonge moeders een verhoogd risico hebben op het meemaken van partnergeweld vanwege de veranderde verhoudingen tussen de partners. Volgens Römkens zou zelfs een kwart van de zwangere vrouwen partnergeweld meemaken. De kans bestaat dat zij geïsoleerd raken. Aandacht voor escalerende ruzies tijdens de zwangerschap en de eerste twee jaar na de geboorte van het eerste kind is waardevol voor de partners zelf, maar ook voor de ontwikkeling van het (ongeboren) kind. Er kan worden aangesloten bij vrijwilligersinitiatieven die gericht zijn op (zwangere) vrouwen of er kan worden samengewerkt met verloskundigen in de buurt die veelal geschoold zijn om geweld te signaleren. Eén van de mogelijke methoden

QueZ

Hoe zijn de principes van zelfregie om te zetten in de juiste vraagstelling? Een handig hulpmiddel is QueZ. Te gebruiken als [pdf](#) en als [app](#). De hoofdvragen op de 4 terreinen van zelfregie zijn hieronder op een rij gezet. Verdiepingsvragen zijn in de publicatie te vinden. Deze vragen helpen ook in situaties van (potentieel) huiselijk geweld een basis te leggen om zelf aan de slag te gaan, of om op basis hiervan anderen in te schakelen.

Eigenaarschap:

- * Wat wilt u veranderen?
- * Wat heeft u hierbij nodig?
- * Wie of wat heeft invloed op de keuzes die u maakt?

Kracht

- * Waar bent u goed in?
- * Wat doet u om overeind te blijven in moeilijke periodes?
- * Hoe kunt u uw sterke kanten in deze situatie inzetten?

Motivatie

- * Wat vindt u leuk om te doen?
- * Wat vindt u het belangrijkste in het leven?
- * Wat zou u willen bereiken?

Contacten

- * Welke mensen zijn belangrijk voor u?
- * Wie is betrokken bij uw situatie?
- * Wie wilt u betrekken bij uw situatie?

is [MeMoSa](#), mentormoeders bij huiselijk geweld. In de [databank effectieve sociale interventies](#) staat er meer informatie over.

Contactpersonen

Op verschillende plekken wordt geëxperimenteerd met contactpersonen op het gebied van huiselijk geweld in de wijk. Zo heeft Arnhem al enige tijd een project [vertrouwenspersonen in de wijk](#). En in [Zaanstad](#) is geëxperimenteerd met [krachtmannen](#) (mannelijke getrainde vrijwilligers) in een preventieteam huiselijk geweld.

Lotgenotengroepen

In de al eerder genoemde [Zelfregie en huiselijk geweld](#) wordt ook gesproken over de inzet van lotgenotengroepen. Een voorbeeld hiervan zijn de *Van geluk tot geweld... en andersom*-groepen. Lotgenoten zien en voelen dat ze niet de enige zijn en steunen elkaar bij het stellen van doelen bij het herstellen van een gewelddadige relatie.

4

Handelen volgens de Wet meldcode

Ook sociale wijkteams vallen onder de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, ook al zijn ze samengesteld vanuit bestaande organisaties op het gebied van zorgverlening en breed welzijnswerk. Deze organisaties zijn sinds 1 juli 2013 verplicht een meldcode te hebben. Zij moeten ook zorgen voor scholing van hun medewerkers. De werkelijkheid in de 'moederorganisatie' en het sociale wijkteam verschillen echter nogal eens van elkaar. Al was het maar, omdat de collega's in een sociaal wijkteam afkomstig zijn van een andere organisatie en dus ook een andere meldcode horen te hanteren. Nu is de kern van de meldcodes hetzelfde, maar het loont de moeite om in ieder geval goed uit te zoeken wat de route bij signalen van huiselijk geweld in een sociaal wijkteam hoort te zijn.

Een [meldcode](#) beschrijft in 5 stappen wat professionals moeten doen bij vermoedens van geweld. Organisaties en zelfstandige beroepsbeoefenaren stellen een eigen meldcode op met daarin in ieder geval deze 5 stappen:

Stap van de meldcode	Wat er nodig is in het sociaal wijkteam
<p>Stap 1 In kaart brengen van signalen.</p>	<p>Basisdeskundigheid voor alle leden van het wijkteam:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Wat is signaleren? Hoe objectiever je wat je ziet? Hoe ga je om met je eigen gekleurde bril? * Huiselijk geweld: wat zijn signalen? * Kindermishandeling: wat zijn signalen? * Vormen en mechanismes van huiselijk geweld
<p>Stap 2 Overleggen met een collega. En eventueel raadplegen van Veilig Thuis of een deskundige op het gebied van letselduiding.</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Eén collega die meer kennis in huis heeft en dit op peil houdt, waarmee overleg kan plaatsvinden. * Contactpersoon Veilig Thuis kennen. * Deskundige op het gebied van letselduiding kennen.
<p>Stap 3 Gesprek met de betrokkene(n)</p>	<p>Basisdeskundigheid voor alle leden van het wijkteam:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Wat is een taboe en hoe stel ik dat aan de orde? Hoe ga ik een moeilijk gesprek aan? * Wanneer neem ik een collega mee? * Wanneer moet ik niet met betrokkenen in gesprek?
<p>Stap 4 Wegen van het huiselijk geweld of de kindermishandeling. En bij twijfel altijd Veilig Thuis raadplegen.</p>	<p>Bepalen wie op welke manier weegt.</p>
<p>Stap 5 Beslissen over zelf hulp organiseren of melden.</p>	<p>Afspraken met Veilig Thuis over wanneer gemeld wordt en wanneer zelf hulp geboden wordt. Bepalen wie meldt vanuit het sociale wijkteam.</p>

Wat wijkteams kunnen leren van de meldcode

1. Veiligheid staat of valt met handelingsverlegenheid

Om huiselijk geweld en kindermishandeling tegen te gaan is het nodig dat huiselijk geweld gezien wordt. Daarvoor is het nodig dat professionals weten waar ze op moeten letten. Wanneer geweld gezien wordt, is de volgende stap om er ook wat aan te doen.

2. Niet veroordelen, maar wel oordelen

Niemand wil een ander veroordelen om een andere levensstijl, maar de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling vraagt wél om oordelen. De meldcode en de inzet van Veilig Thuis moeten professionals ondersteunen in het oordelen. Informatie haal je uit je eigen kennis en observaties, uit de know-how die aanwezig is in het team en bij specialisten en uit een gesprek met betrokkenen zelf.

3. Generalist, generalist-plus, specialist

Vanuit de meldcode is het makkelijk om drie verschillende rollen te onderscheiden: de generalist die het aanspreekpunt is van het gezin, de generalist-plus die vanuit zijn eigen vakgebied of aandachtsgebied zijn collega's ondersteunt en de specialist die zich over het algemeen buiten het team bevindt. Zelf niet de kennis hebben ontslaat de generalist niet van de plicht de meldcode te volgen!

4. Gesprek met betrokkenen, of toch niet?

De meldcode gaat uit van het belang van een gesprek met betrokkenen. Dit gesprek helpt bij het inschatten van het gesignaleerde en het inschatten van risico's in de toekomst. Zo'n gesprek is niet makkelijk. Het kan ook niet altijd, maar het kan veel vaker dan gedacht. Een belangrijke reden om het gesprek niet aan te gaan is mogelijk gevaar voor een betrokkene.

Is dit anders?

Ook bij andere onderwerpen zijn de stappen van de meldcode toe te passen. De meldcode is dan ook makkelijk te integreren in de dagelijkse praktijk van het wijkteam. Tot zo ver is er geen verschil. De aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling is wel verschillend wanneer het gaat om de mogelijke partners en de link naar het strafrecht. Een Veilig Thuis zal soms afwegingen moeten maken over direct ingrijpen (wat wenselijk is om het geweld op korte termijn te stoppen) en afwachten om een strafzaak niet te belemmeren.

5 Keuzes voor passende zorg

Als laatste gaan we hier in op een andere belangrijke functie van het sociaal wijkteam, namelijk het maken van keuzes over passende zorg. Het wijkteam kan samen met de cliënt kiezen voor zelfzorg en zaken overlaten aan de cliënt, helpen bij het inschakelen van het sociale netwerk van de cliënt, maar ook opschalen door specialistische hulp in te schakelen. Wanneer is dat nodig bij huiselijk geweld? En wie moet dan worden ingeschakeld?

Om hierin duidelijkheid te krijgen, moet gekeken worden naar de samenstelling van het sociale wijkteam zelf. Die is in elke gemeente verschillend. In Amsterdam wordt bijvoorbeeld gewerkt met drie soorten teams: de Ouder- en Kindteams en wijkzorgteams en de Samen DOEN teams. De Ouder- en Kindteams en de wijkzorgteams werken aan enkelvoudige problemen met gezinnen waarin men behoorlijk zelfredzaam is en de Samen DOEN teams wordt ingeschakeld wanneer er sprake is van meervoudige domeinoverschrijdende problematiek en minder zelfredzame burgers. Deze laatste variant is een vorm van specialistische multi-disciplinaire hulpverlening. In Den Haag wordt eveneens gewerkt met twee soorten teams; de sociale wijkteams en Veilig Verder Teams (VVT). Wanneer een melding bij Veilig Thuis (nu nog Steunpunt Huiselijk Geweld) binnenkomt, wordt een VVT ingeschakeld. Zij zijn gespecialiseerd in kwesties waarin de veiligheid in het geding is. In de VVT's wordt gewerkt met *Signs of Safety*.

Bij weging van huiselijk geweld en kindermishandeling spelen een aantal aspecten een rol:

- * Is er sprake van acuut gevaar?
- * Is het geweld ernstig?
- * Wie worden bedreigd?
- * Is er grote schade?
- * Is de situatie complex?

5.1. Acuuu: bel het alarmnummer

De eerste afweging die moet worden gemaakt is of er een acute situatie is. Er is sprake van een acute situatie wanneer het levensbedreigend is. Wanneer direct ingrijpen nodig is, dan is de politie aan zet. Een sociaal wijkteam zal het alarmnummer bellen en mogelijk ook de wijkagent inschakelen. De politie neemt vervolgens contact op met Veilig Thuis. Hoe vervolgens het contact tussen de politie, Veilig Thuis, de sociale wijkteams en mogelijk andere betrokken spelers loopt hangt af van de concrete afspraken hierover.

5.2. Ernstig: vraag hulp

De ernst van het geweld gaat over de schade die wordt aangericht. Huiselijk geweld is vaak een onderdeel van een complex aan problemen. Een afweging over de ernst wordt gemaakt op basis van vragen zoals: Wie worden bedreigd? (Sterke afhankelijkheid maakt een zaak ernstiger, bijvoorbeeld wanneer het over kwetsbare kinderen gaat.) Hoe groot is de schade? Worden gezinsleden belemmerd? Wanneer het geweld ernstig is, kan besloten worden direct te melden. Het voordeel van een melding is dat er onderzoek gedaan kan worden door de instantie die daar de wettelijke mogelijkheden toe heeft: Veilig Thuis, het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling. Bovendien kan het zijn dat er meldingen uit andere hoek zijn gekomen en kan er een meer compleet beeld ontstaan. Veilig Thuis zal over het algemeen kijken of hulpverlening vanuit de meldende instelling mogelijk is. De ernst van het geweld kan ook betekenen dat het sociaal wijkteam besluit dat er onvoldoende expertise aanwezig is om zelf hulp te bieden. Dan kan er, in overleg met Veilig Thuis, besloten worden specialistische hulpverlening in te schakelen. Mogelijk blijft de professional in het sociale wijkteam wel het aanspreekpunt.

Mirjam Wijnands en Marijke van Duijn werken als wijkcoaches in Enschede. "Heel vaak hebben we geen specialistische hulp nodig. We zijn gewend om met situaties om te gaan waarin huiselijk geweld speelt. We werken in de crisisdienst en verzorgen ook de zorgkant van het tijdelijk huisverbod. Omdat we als wijkteam volledig onder één werkgever vallen, is er ook geen sprake van onduidelijkheid over wie wat doet in het kader van de meldcode."

5.3. Complex: schakel specialistische hulp in

Dat kan ook het geval zijn bij een complexe situatie. Nu zijn veel situaties complex, maar in deze context denken we bijvoorbeeld aan (dreigende) eerwraak, loverboy problematiek, een combinatie van flinke psychiatrische stoornissen en geweld of seksueel misbruik met meerdere slachtoffers. Specialistische hulpverlening is dan vaak passender dan ondersteuning in de wijk. Veilig Thuis heeft over het algemeen goed inzicht in wat voor specialistische hulp er lokaal, regionaal en landelijk bestaat.

5.4. Samenwerkingspartners

Samenwerkingspartners die in ieder geval in beeld moeten zijn in situaties waarin huiselijk geweld speelt zijn politie en Openbaar Ministerie (OM) en Veilig Thuis.

Tussen de politie en het OM vindt regelmatig screeningsoverleg of casuoverleg plaats, specifiek over huiselijk geweld, in het Veiligheidshuis, hier sluit Veilig Thuis (advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling) ook vaak aan. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) ziet de sociale wijkteams en Veilig Thuis als communicerende vaten. Hoe zij zich tot elkaar verhouden wordt in [deze publicatie voor gemeenten](#) uitgebreid uitgelegd.

In het kort:

Veilig Thuis heeft vanuit de wet de volgende taken toebedeeld gekregen:

- * 24/7 telefonisch bereikbaar zijn voor alle signalen HG/KM
- * Advies en consult geven
- * Meldingen ontvangen en wegen
- * Onderzoeken en beoordelen
- * Verwijzen en inzetten van hulp/doorzetten
- * Altijd een terugkoppeling aan melder

Gemeenten bepalen zelf of Veilig Thuis nog een aantal bovenwettelijke taken op zich neemt, zoals voorlichting, monitoring van de aanpak, casusregie en dergelijke.

Sociale wijkteams bieden een mogelijkheid om los van sectoren naar een wijk te kijken. Elma Groen, interim manager sociaal domein: "Alles heeft met alles te maken. Ook binnen de gemeente. De ambtenaren die over 'sociaal' gaan en over 'veiligheid' gaan bij elkaar zitten. En door te werken met vrije vogels, die los van de afdelingen en regelingen door de gemeente heen mogen vliegen, zijn knelpunten op te sporen. Het ideale wijkteam vormt de spil en heeft linken met zowel de plantsoendienst als de buurtagent. Huiselijk geweld is geen los thema."

De VNG heeft ook een [brochure](#) uitgegeven over de samenwerking van Veilig Thuis met het sociale domein, waarin verschillende scenario's worden gepresenteerd:

- * Expertise vooral geconcentreerd bij Veilig Thuis op regioniveau: sociaal team doet geen casussen met veiligheidsrisico, maar is wel betrokken bij herstelplan.
- * Veilig Thuis gebiedsgericht: Tussen het niveau van het wijkteam en het regionale Veilig Thuis zit dienstverlening door Veilig Thuis op lokaal niveau. Vaste contactpersoon zit heel dicht op het wijkteam.
- * Expertise in het sociale domein: Ook bij hoog veiligheidsrisico wordt casus binnen wijkteam opgepakt, in samenspraak met casemanager vanuit Veilig Thuis in het geval van ernstig geweld.

Voor welke vorm door de gemeente wordt gekozen, staat in het Wmo-beleidsplan of in de regiovisie huiselijk geweld en kindermishandeling.

6

Vraagstukken voor de toekomst

In het najaar van 2014 spraken de auteurs van deze publicatie met professionals uit sociale wijkteams en gemeentelijke beleidsambtenaren over de vraagstukken die in de nabije toekomst worden verwacht.

De risico-regelreflex?

Ondanks de inzet van gemeenten en wijkteams zullen huiselijke incidenten met een dodelijke afloop blijven voorkomen. Of waar andere ernstige gevolgen te betreuren zijn. Waar ligt dan de verantwoordelijkheid? Wie is juridisch verantwoordelijk? Wie is verantwoordelijk voor het controleren van maatschappelijke onrust? En hoe wordt er adequaat gereageerd? Niet bagatelliseren, maar ook geen risico-regelreflex. Bij een risico-regelreflex worden er na een incident nieuwe regels opgesteld. In deze context zou dat als gevolg hebben dat de praktijk van professionals in wijkteams dichtgetimmerd zou kunnen worden met allemaal protocollen en papierwerk.

Vertrouwen op het onderbuikgevoel?

Professionals moeten op veel vlakken moeilijkheden signaleren. Hoewel ze daarvoor hulpmiddelen kunnen gebruiken, zoals signalenkaarten en voorbeeldvragen, werken ze vaak op ervaring; een onderbuikgevoel. Bij een specialist werkt dat anders dan bij een collega die zichzelf zou bestempelen als een generalist. Er zijn zorgen over de manier waarop generalisten gaan signaleren in de wijkteams. Na signaleren, volgt taxeren en het uitvoeren van triage. Voor taxatie en triage zijn instrumenten in ontwikkeling. De verwachting is dat er binnen wijkteams een grote behoefte zal zijn aan scholing in het gebruik van dit soort instrumenten.

Meer weten? Begeleiding nodig?

www.movisie.nl/advies/wijkteams

www.movisie.nl/advies/veilig-thuis-ook-achter-voor-deur-hoe

Bijlage: Balansmodel huiselijk geweld

Draaglast

Draagkracht

Risicofactoren

- * Negatief zelfbeeld
- * Jeugdtrauma's
- * Psychiatrische problematiek
- * Incest/mishandeling in jeugd
- * Verslaving

- * Isolement
- * Conflicten
- * Gebrekkige sociale bindingen
- * Werkloosheid
- * Armoede
- * Ziekte
- * Bagatelliseren van het geweld

- * Ontbreken van sociale voorzieningen
- * Sociale desintegratie
- * Verpaupering
- * Discriminatie
- * Acceptatie geweld tegen vrouwen

- * Ontbreken van aanpak huiselijk geweld
- * Cultuur die geweld legitimeert
- * Economische crisis
- * Werkloosheid
- * Afhankelijkheid (bv afhankelijke verblijfsstatus)

Microniveau
Persoonlijke factoren

Mesoniveau
Sociale gezinsfactoren

Factoren in de sociale omgeving

Macroniveau
Maatschappelijke factoren

Beschermende factoren

- * Stabiele persoonlijkheid
- * Goede gezondheid
- * Positieve jeugdervaringen
- * Sociale vaardigheden

- * Sociale steun
- * Goede sociale bindingen
- * Familie en vrienden
- * Uitpraten van spanningen en conflicten
- * Erkenning van het geweld

- * Materiële bestaansvoorwaarden in orde
- * Sociale cohesie
- * Beschikbaarheid van hulp
(politie, amw, vrouwen opvang e.d.)

- * Stabiel sociaal en politiek klimaat
- * Open tolerante samenleving
- * Gelijkwaardigheid vrouwen en mannen
- * Cultuur die gebruik geweld afwijst

(Oorspronkelijk balansmodel Bakker, e.a. 1998 / www.nji.nl. Balansmodel huiselijk geweld, St. Blijfgroep, 2007)

Rol van Movisie

Movisie werkt als kennisinstituut al jaren aan de aanpak van huiselijk geweld. We stonden aan de wieg van de Steunpunten Huiselijk Geweld. En met de decentralisatie van de taken naar gemeenten, het opnemen van huiselijk geweld in de nieuwe Wmo en de opzet van sociale wijkteams lopen we voorop als het gaat om inzicht, advies en training.

Het aanbod van Movisie voor gemeenten bij het signaleren en aanpakken van huiselijk geweld in de nieuwe context vindt u op www.movisie.nl/huiselijkgeweld

Colofon

Tekst en redactie: Movisie, S. Daru

Vormgeving: Suggestie & illusie

Fotografie: Ton Harland, 123RF

December 2014

© Movisie

Heeft u aanvullingen en/of opmerkingen heeft over de inzet van het sociaal wijkteam bij situaties van huiselijk geweld? We nemen uw ervaringen graag mee in een volgende versie van deze brochure. Neem contact op met Saskia Daru, s.daru@movisie.nl of 030 789 20 49.